

BUNYI BAHASA MELAYU –BUNYI KONSONAN

1. PENGENALAN

- Bunyi konsonan merupakan bunyi yang paling banyak digunakan dalam pertuturan bahasa Melayu.
- Terdapat 19 bunyi konsonan asli dalam bahasa Melayu, dan lapan bunyi konsonan pinjaman daripada bahasa Inggeris dan bahasa Arab.

2. KONSEP BUNYI KONSONAN

- **Bunyi konsonan** ialah bunyi bahasa yang bertentangan dengan bunyi vokal.
- Bunyi konsonan dianggap sebagai bunyi tidak terkemuka berbanding dengan bunyi vokal.
- Pengklasifikasian bunyi konsonan dibuat dengan berasaskan cara dan daerah sebutan yang terlibat. Oleh itu, bunyi konsonan terdiri daripada letupan, letusan, sengauan, sisian, geseran, getaran, dan separuh vokal.
- Setiap bunyi itu pula dijeniskan mengikut daerah sebutan, iaitu dua bibir, bibir-gigi, gigi-gusi (sesetengah ahli linguistik menyatakan gusi sahaja), langit keras, langit lembut, dan hentian glotis.
- Bunyi konsonan terdiri daripada kategori letupan (*plosif*), letusan (*afrikat*), geseran (*prikatif*), getaran (*tril*), sisian (*lateral*), sengau (*nasal*), dan separuh vokal.
- Konsonan asli bahasa Melayu terdapat dalam setiap kategori, tetapi konsonan pinjaman hanyalah melibatkan konsonan geseran.

Cara Sebutan	Daerah Artikulasi													
	Dua bibir		Bibir-gigi		Gigi		Gusi		Langit keras		Langit lembut		Hentian glotis	
Letupan	b	p					d	t			g	k		ʔ
Letusan									ʃ	ç				
Getaran							r							
Sisian							l							
Geseran			v	f	ð	θ	z	s	š		ʁ	x		h
Separuh vokal	w								y					
Sengauan	m						n		ɲ		ŋ			

Jadual: Bunyi konsonan bahasa Melayu (Asli dan pinjaman)

3. CIRI BUNYI KONSONAN

- Bunyi konsonan boleh terdiri daripada bunyi bersuara dan bunyi tak bersuara, iaitu melibatkan getaran atau tidak terjadinya getaran semasa penghasilan bunyi berkenaan.
- Dalam penghasilan bunyi konsonan, udara dari paru-paru mengalami gangguan, sama ada sekatan, sempitan, atau geseran pada daerah artikulasi tertentu.

4. CARA MENGHASILKAN BUNYI KONSONAN

- Umumnya, bunyi konsonan terhasil dengan beberapa cara dengan berdasarkan sekatan udara pada daerah artikulasi yang menjadi nama bagi konsonan terbabit.

4.1 Bunyi Konsonan Letupan

- Konsonan letupan ialah konsonan yang terhasil apabila udara tersekat pada daerah artikulasi tertentu dan udara itu dilepaskan secara serta-merta atau tiba-tiba.
- Terdapat tujuh bunyi konsonan letupan.
- Semasa penghasilan semua bunyi konsonan letupan, yang terjadi:
 - langit lembut diangkat
 - anak tekak disentuh pada dinding tekak
 - udara keluar melalui rongga mulut.
- Bunyi konsonan letupan boleh terdiri daripada jenis bersuara dan tak bersuara.

<i>Letupan</i>			<i>Contoh</i>	<i>Cara Menghasilkannya</i>	
Dua bibir	Bersuara	[b]	<ul style="list-style-type: none"> • [bina] • [habis] • [kitab]* 	Pita suara bergetar	<ul style="list-style-type: none"> • Bibir bawah menyentuh bibir atas. • Arus udara tersekat pada rapatan dua bibir.
	Tak bersuara	[p]	<ul style="list-style-type: none"> • [patah] • [lompat] • [gelap] 	Pita suara tak bergetar	<ul style="list-style-type: none"> • Rapatan pada dua bibir diregangkan dan udara dilepaskan serta-merta
Gusi	Bersuara	[d]	<ul style="list-style-type: none"> • [dahan] • [kedut] • [wujud]* 	Pita suara bergetar	<ul style="list-style-type: none"> • Hujung lidah menyentuh gusi atas. • Arus udara tersekat pada rapatan hujung lidah dengan gusi
	tak bersuara	[t]	<ul style="list-style-type: none"> • [timba] • [hanjar] • [kerat] 	Pita suara tak bergetar	<ul style="list-style-type: none"> • Rapatan hujung lidah-gusi diregangkan dan udara dilepaskan serta-merta
Langit lembut	Bersuara	[g]	<ul style="list-style-type: none"> • [garam] • [bagus] • [beg]* 	Pita suara bergetar	<ul style="list-style-type: none"> • Belakang lidah menyentuh langit lembut. • Arus udara tersekat pada rapatan belakang lidah dengan langit lembut
	tak bersuara	[k]	<ul style="list-style-type: none"> • [kesan] • [pikat] • [kukus] 	Pita suara tak bergetar	<ul style="list-style-type: none"> • Rapatan belakang lidah-langit diregangkan dan udara dilepaskan serta-merta
Hentian glotis*	tak bersuara	[ʔ]	<ul style="list-style-type: none"> • [raʔsa] • [raʔsa] • [segaʔ] • [ʔalih] • [kaʔedah] • [maʔaf] 	Pita suara tak bergetar	<ul style="list-style-type: none"> • Pita suara bersentuhan atau rapat. • Arus udara tersekat pada rapatan pita suara • Rapatan pita suara diregangkan dan udara dilepaskan serta-merta

- Bunyi [b]*, [d]* dan [g]*, jika digunakan pada akhir kata, menunjukkan bahwa perkataan tersebut ialah kata pinjaman daripada bahasa Arab.
- Bunyi hentian glotis* [ʔ] bukan sahaja hadir pada akhir suku kata, tetapi wujud sebelum bunyi vokal dan di antara dua bunyi vokal.

4.2 Bunyi Konsonan Letusan

- Konsonan letusan ialah konsonan yang terhasil apabila udara tersekat pada daerah artikulasi tertentu dan udara itu dilepaskan secara perlahan-lahan atau sedikit-sedikit.
- Terdapat dua bunyi konsonan letusan.
- Udara keluar melalui rongga mulut.

<i>Letusan</i>			<i>Contoh</i>	<i>Cara Menghasilkannya</i>	
Lelangit keras	Bersuara	[j]	<ul style="list-style-type: none"> • [jalin] • [buʃur] • [meseʃ]* 	Pita suara bergetar	<ul style="list-style-type: none"> • Tengah lidah menyentuh langit keras. • Arus udara tersekat pada rapatan tengah lidah dengan langit keras.
	Tak bersuara	[ç]	<ul style="list-style-type: none"> • [čalar] • [bunčit] • [mač]* 	Pita suara tak bergetar	<ul style="list-style-type: none"> • Rapatan tengah lidah-lelangit keras diregangkan dan udara dilepaskan serta-merta.

- Bunyi [j]* dan [ç]* pada akhir kata menunjukkan bahawa perkataan tersebut ialah kata pinjaman daripada bahasa Arab atau bahasa Inggeris.

4.3 Bunyi Konsonan Getaran

- Bunyi getaran ialah bunyi yang melibatkan getaran hujung lidah berkali-kali pada gusi.
- Terdapat hanya satu bunyi konsonan getaran.
- Udara keluar melalui rongga mulut.

<i>Getaran</i>			<i>Contoh</i>	<i>Cara Menghasilkannya</i>	
Gusi	Bersuara	[r]	<ul style="list-style-type: none"> • [rakan] • [seri] • [dasar] 	Pita suara bergetar	<ul style="list-style-type: none"> • Hujung lidah menyentuh gusi atas. • Arus udara tersekat pada rapatan hujung lidah-gusi. • Hujung lidah bergetar pada gusi beberapa kali.

4.4 Bunyi Konsonan Sisian

- Bunyi sisian ialah bunyi yang terhasil apabila udara melalui sisi gusi.
- Terdapat satu sahaja bunyi konsonan sisian.
- Udara keluar melalui rongga mulut.

<i>Sisian</i>			<i>Contoh</i>	<i>Cara Menghasilkannya</i>	
Gusi	Bersuara	[l]	<ul style="list-style-type: none"> • [lusuh] • [belit] • [gatal] 	Pita suara bergetar	<ul style="list-style-type: none"> • Hujung lidah menyentuh gusi atas. • Arus udara tersekat pada rapatan hujung lidah-gusi. • Arus melalui ruang di kanan dan di kiri gusi.

4.5 Bunyi Konsonan Geseran

- Bunyi konsonan geseran ialah bunyi yang terhasil akibat daripada terjadinya geseran udara pada sempitan alat-alat artikulasi pada daerah artikulasi.

- Konsonan geseran dalam bahasa Melayu mengandungi dua konsonan asli dan lapan konsonan pinjaman daripada bahasa Arab dan bahasa Inggeris.
- Udara keluar melalui rongga mulut.

<i>Geseran Asli</i>			<i>Contoh</i>	<i>Cara Menghasilkannya</i>	
Gusi	Tak bersuara	[s]	<ul style="list-style-type: none"> • [sedikit] • [basah] • [tebas] 	Pita suara tak bergetar	<ul style="list-style-type: none"> • Hujung lidah mendekati gusi. • Arus udara bergeser pada sempitan hujung lidah-gusi.
Glotis	Tak bersuara	[h]	<ul style="list-style-type: none"> • [hasil] • [bahawa] • [serah] 	Pita suara tak bergetar	<ul style="list-style-type: none"> • Pita suara terbuka dalam keadaan sempit. • Arus udara bergeser pada bukaan sempit pita suara.

<i>Geseran Pinjaman</i>			<i>Contoh</i>	<i>Cara Menghasilkannya</i>	
Bibir-gigi	Bersuara	[v]	<ul style="list-style-type: none"> • [vanila] • [levi] • [novel] 	Pita suara bergetar	<ul style="list-style-type: none"> • Bibir bawah mendekati gigi atas. • Arus udara bergeser pada sempitan bibir bawah-gusi atas.
	tak bersuara	[f]	<ul style="list-style-type: none"> • [fokus] • [hafaz] • [lif] 	Pita suara tak bergetar	
Gigi	Bersuara	[ð]	<ul style="list-style-type: none"> • [ðarab] • [kaði] • [nusuð] 	Pita suara bergetar	<ul style="list-style-type: none"> • Hujung lidah berada di antara gigi bawah dengan gigi atas. • Arus udara bergeser pada bahagian atas lidah dan gigi atas.
	tak bersuara	[θ]	<ul style="list-style-type: none"> • [θabit] • [miθali] • [hadiθ] 	Pita suara tak bergetar	
Gusi	Bersuara	[z]	<ul style="list-style-type: none"> • [zaman] • [lazim] • [kuiz] 	Pita suara bergetar	<ul style="list-style-type: none"> • Depan lidah mendekati gusi atas. • Arus udara bergeser pada sempitan depan lidah-gusi atas.
Lelangit keras	Tak bersuara	[ʃ]	<ul style="list-style-type: none"> • [ʃarah] • [iʃarat] • [skuaʃ] 	Pita suara tak bergetar	<ul style="list-style-type: none"> • Tengah lidah mendekati lelangit keras. • Arus udara bergeser pada sempitan tengah lidah-lelangit keras.
Lelangit lembut	Bersuara	[ɣ]	<ul style="list-style-type: none"> • [yaib] • [loyat] • [baliɣ] 	Pita suara bergetar	<ul style="list-style-type: none"> • Belakang lidah mendekati lelangit lembut. • Arus udara bergeser pada sempitan belakang lidah-lelangit lembut.
	Tak bersuara	[x]	<ul style="list-style-type: none"> • [xabar] • [axir] • [tarix] 	Pita suara tak bergetar	

4.6 Bunyi Konsonan Separuh Vokal

- Bunyi konsonan separuh vokal ialah bunyi yang bermula dengan bunyi vokal sebelum berlaku geluncuran ke arah bunyi lain yang sama atau lebih kelantangannya.
- Bunyi ini dianggap sebagai konsonan kerana sifat geluncurannya yang pantas serta dengan tekanan pernafasan yang lemah.
- Arus udara keluar melalui rongga mulut.
- Konsonan separuh vokal terdiri daripada dua bunyi.

<i>Separuh Vokal</i>			<i>Contoh</i>	<i>Cara Menghasilkannya</i>	
Dua bibir	Bersuara	[w]	<ul style="list-style-type: none"> • [waktu] • [lewat] • [mawas] 	Pita suara bergetar	<ul style="list-style-type: none"> • Belakang lidah pada mulanya dalam keadaan untuk menghasilkan bunyi vokal belakang sempit. • Lidah digeluncurkan dengan pantas ke arah bunyi vokal tengah
Lelangit keras	Bersuara	[y]	<ul style="list-style-type: none"> • [yuran] • [bayar] • [sayup] 	Pita suara bergetar	<ul style="list-style-type: none"> • Depan lidah pada awalnya dalam keadaan untuk menghasilkan bunyi vokal depan sempit. • Lidah digeluncurkan dengan pantas ke arah bunyi vokal tengah.

4.7 Bunyi Konsonan Sengauan

- Bunyi konsonan sengauan ialah bunyi yang terhasil kesan daripada udara keluar melalui rongga hidung.
- Udara keluar melalui rongga hidung kerana lelangit lembut turun atau dalam keadaan biasa, dan anak tekak renggang daripada dinding tekak.
- Sekatan udara terjadi pada daerah artikulasi di dalam rongga mulut seperti yang dialami bunyi vokal lain.
- Terdapat empat jenis bunyi konsonan sengauan dalam bahasa Melayu.

<i>Sengauan</i>			<i>Contoh</i>	<i>Cara Menghasilkannya</i>	
Dua bibir	Bersuara	[m]	<ul style="list-style-type: none"> • [murka] • [lamar] • [silam] 	Pita suara bergetar	<ul style="list-style-type: none"> • Bibir bawah menyentuh bibir atas. • Arus udara tersekat pada rapatan bibir atas dan bibir bawah.
Gusi	Bersuara	[n]	<ul style="list-style-type: none"> • [nasihat] • [sinar] • [hutan] 	Pita suara bergetar	<ul style="list-style-type: none"> • Hujung lidah menyentuh gusi atas. • Arus udara tersekat pada rapatan hujung lidah-gusi atas.
Lelangit keras	Bersuara	[ŋ]	<ul style="list-style-type: none"> • [ŋaris] • [reŋai] • [ŋapi] 	Pita suara bergetar	<ul style="list-style-type: none"> • Tengah lidah menyentuh lelangit keras. • Arus udara tersekat pada rapatan tengah lidah-lelangit keras.
Lelangit lembut	Bersuara	[ŋ]	<ul style="list-style-type: none"> • [ŋilu] • [uŋka] • [baŋkaŋ] 	Pita suara bergetar	<ul style="list-style-type: none"> • Belakang lidah menyentuh lelangit lembut. • Arus udara tersekat pada rapatan belakang lidah-lelangit lembut.